

Türkiye’de Sandığa Sıkışmış Demokrasi Tahayyülleri, “Seçim Güvenliği için Sandıkları Korumak” Kitabı Üzerine Bir İnceleme

Restricted Democratic Vision in Turkey, a Review on the Book “Protecting the Ballot Boxes for Election Security”

Türkkan, Seçil. (2023) *Seçim Güvenliği İçin Sandıkları Korumak – Müşahitler Anlatıyor*, İletişim Yayınları. ISBN: 9789750534638

Meriç Kılınç¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: M.K. 0000-0002-2076-6615

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Meriç Kılınç,
İstanbul Aydın Üniversitesi, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: merickiline@gmail.com

Başvuru/Submitted: 10.10.2023

Kabul/Accepted: 18.10.2023

Atıf/Citation: Kılınç, M. (2023). Türkiye’de sandığa sıkışmış demokrasi tahayyülleri, “seçim güvenliği için sandıkları korumak” kitabı üzerine bir inceleme [Seçil Türkkan’ın “Seçim Güvenliği İçin Sandıkları Korumak – Müşahitler Anlatıyor” adlı eserinin değerlendirmesi]. *4. Boyut Journal of Media and Cultural Studies - 4. Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 23, 247-252. <https://doi.org/10.26650/4boyut.2023.1377879>

Anahtar Kelimeler: Seçim, seçim güvenliği, Türkiye’de seçim, müşahit

Keywords: Election, election security, election in Turkey, observer

“Ahlak eyleme götürür; ama ya eylem boşunaysa? (Calvino, 2017, s. 43)” İtalyan edebiyatının önemli kalemlerinden Italo Calvino “Sandık Gözlemcisinin Uzun Günü” isimli romanında bu soruyu soruyor ve aynı eserinde şu tespitte bulunuyor; hayatın başka alanlarında olduğu gibi siyasal yaşamda da akliselim insanlar için takip edilebilecek ancak iki yol var, fazla umuda kapılmamak ve gösterilen her çabanın bir işe yarayacağına inanmak (2017, s. 10). Calvino’nun romanı 1950’lerin İtalya’sında oy verme hakkının yozlaşmış bir siyaset ve bürokrasi sistemi ve baskı rejimi altında gerçek anlamı, önemi ve bağlamından koparılıp hileli bir meşruiyet kazanma yolu olarak araçsallaştırılmasını konu alıyor. Yağmurlu bir seçim gününün gidişatını bir sandık gözlemcisinin bakış açısıyla anlatan kitabı okurken, coğrafya ve zaman değişse de sandık başında üretilen duygulanımsal emeğin benzerliğini düşünmeden edemiyorsunuz. Siyasal yaşamın ayrılmaz bir parçası olan seçimler toplumsal iradenin de en önemli ifade alanlarının başında geliyor. Meşruiyet ve otorite kavramları çevresinde kapsamlı bir anlatı ve düşünce sistemini bizlere miras bırakan Max Weber de; hiçbir otorite sisteminin yalnızca maddi, duygusal veya ideal motiflere dayanarak yeniden üretiminin mümkün olmadığını; sistemin kendi meşruiyetine ilişkin bir inanç oluşturmak ve beslemek zorunda olduğunu ifade etmektedir (Weber, 1961, s. 627). Weber’in yaklaşımını inceleyen Gönenç; meşruiyetin hukukilikle aynı şey olmadığını altını çizmektedir. Hukuka uygun yapılan işler her zaman meşru olmadığı gibi hukuka uygun olmayan işlemler de halk tarafından meşru görülebilmektedir (Gönenç, 2001, s. 134). Buradan hareketle yönetilenlerin rıza göstermesine dayanmayan otoritenin sürdürülebilir olması beklenemez. Modern demokrasilerde meşruiyetin en önemli dayanak noktası siyasal seçimler ve halkın anayasal seçme ve seçilme hakkı olmaktadır; ne var ki halkın iradesinin ifade bulmasının sağlanması seçim güvenliğinin sağlanmasına bağlıdır. Değerlerin korunması olarak tanımlanan güvenlik kavramı, seçimlere ilişkin ele alındığında; adayların, sandığın, seçmenin ve seçmen tercihinin güvenliğini kapsayan geniş çerçeveye sahip bir kavramdır (Beren, 2013, s. 199). Dolayısıyla seçim güvenliğinin sağlanmasının “asayiş”e indirgenemeyecek ve seçim günü ile sınırlı tutulamayacak ölçüde geniş bir anlama ve öneme sahip olduğunu belirtmek gerekir. Ancak asayiş noktasında da Türkiye; “Seçim Şiddeti”¹ nin yaşandığı ülkelerden biri olarak değerlendirilebilir. Türkiye; seçim sürecinin adil işlenmesine yönelik mekanizmaları, oy verme ve oyların sayımı gibi faaliyetlerin teorik çerçevesinin düzenlenmesi, bu faaliyetleri düzenleyen kanunlar ve kurumları, bürokratik yapısı ve regülasyonları yanında güçlü bir siyasal gelenek ve seçimlere yoğun bir yurttaş ilgisi ve katılımına sahiptir. Tüm bu unsurlara rağmen hemen her seçim süreci, sağlıklı işleyişe gölge düşüren çeşitli vakalara ve şiddet olaylarına sahne olmaktadır. Öte yandan kamuoyunu doğru bilgilendirme işlevi olan medyada da dezenformatif yaklaşımlar gözlemlenebilmektedir. Bu noktada geleneksel medyanın alternatifi olarak sosyal medyanın rolü de ayrıca tartışma konusudur. Jürgen Habermas’ın tarif ettiği; (2015) yurttaşların kolektif sorunlarına ilişkin düşünceleri tartıştıkları, devlet ve toplum arasında özerk bir alan olarak ifade edilen kamusal alan, dijital mecralarda da gerçekleşebilir. Ancak sosyal medya; enformasyon bombardımanı, “troll”ler, botlar ve algoritma oyunlarının gölgesinde kamusal

1 İlk kez 2000’li yılların başlarında öne sürülen seçim şiddeti kavramı, seçim sürecini ve sonucunu etkilemeye yönelik; yanlış bilgi yayma, fiziksel şiddet olayları, ölümler gibi geniş yelpazeye yayılan eylemleri tarif eder (Savut, 2022, s. 162).

alana dönüşebilmekten uzak bir görüntü vermektedir. Devletin ilgili kurumlarının, siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin ve vatandaşların ortaya koyacakları irade ve iş birliği; sağlıklı, özgür ve demokratik seçimlerin gerçekleştirilmesinde en temel yoldur. Fransız siyasi tarihçi ve düşünür Tocqueville'in 19.yüzyıl'da işaret ettiği; eşitliğe yönelme, demokrasinin içselleştirilmesi, çoğunluk otoritesi ve despotizminin ortak yararlarla dengelenmesinde "ara kurumlar" olarak işlev gören sivil toplumun dengeleyici rolü, günümüz demokrasilerinde de geçerliliğini ve önemini korumaktadır (Tocqueville, 2022). Sivil toplumun müzakereci konumu ve katkısı yalnızca yerel ölçekte demokratik genişlemeyi desteklemekle sınırlı değildir. Küresel ölçekte de temsili demokrasi ve yönetim krizlerinin çözümünde sivil toplum merkezi bir rol oynamaktadır (Turkan İpek & Karpuzcu, 2016, s. 193).

Bu yazıda mercek altına alınan "Seçim Güvenliği için Sandıkları Korumak" kitabı demokrasinin önemli bir açmazı olan sandık güvenliği konusuna farklı bir bakış açısı getiriyor ve meseleye sahanın tam da içinden; sandık gözlemcilerinin bakış açısından yaklaşıyor. Kitabın yazarı Seçil Türkkan hem geleneksel medyada hem de dijital mecralarda; program yapımcısı, yazar, sunucu ve muhabir olarak çalışan bir isim ve bu mesleki tecrübenin izlerini kitapta görmek mümkün. Kitap; Seçil Türkkan'ın oldukça farklı siyasi görüş, sosyal kimlik, yaşam tarzı ve paradigmalara sahip insanlarla yaptığı birebir görüşmeler neticesinde aktarılan sandık gözlemciliği deneyim ve görüşlerine dayanıyor. Eser; birbirinden çok farklı kültürel kimliklere sahip insanların ortak bir paydada buluşup demokrasi mücadelesi verirken yaşadıkları deneyimler hakkında derinlemesine fikirler sağlarken; sivil toplum, demokrasi ve güvenlik üzerine pek çok tartışmayı da beraberinde getiriyor. İletişim Yayınları'ndan çıkan ve 2023 yılında ilk baskısını yapan kitapta sandık müşahitliği yapmak isteyenler için bir kılavuz da yer alıyor.

Seçim Güvenilirliği Endeksi; 2012 yılından bu yana dünyada yapılan seçimleri inceliyor ve seçim yasalarından oy verme sürecine, oyların sayımından, medya ve kamu kurumlarına kadar tüm bileşenleriyle seçim sürecinin güvenilirliğini mercek altına alıyor. Araştırma sonuçları; Türkiye'de seçim sonuçlarına güven duyulsa da sürece duyulan güvenin oldukça az olduğunu gösteriyor (Garnett, James, MacGregor, & Caal-Lam, 2023). Müşahitlerin hikayeleri de bu durumu değiştirmek için elini taşın altına koyan insanların hikayeleri. Gönüllü sandık gözlemciliği hareketleri tek başına oy vermenin demokrasi için yeterli olmadığı bir düzende hiç şüphesiz katılımcı demokrasiyi güçlendiriyor. Çağımızda demokrasiyi yalnızca temsilcilerin seçilmesi ve bu seçilmişlere seçenler adına karar alma ve yönetme hakkının verilmesi şeklinde sınırlandıran anlayış sıklıkla yetersiz bir demokrasi anlayışı olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan seçimlerin taşıdığı işlev yurttaşların temsiliyeti ile sınırlı da değildir. Çağdaş siyasal toplumda seçimlerin kazandığı bir başka anlam da "iletişim"dir. Seçimler yetkilendirilen siyasi erkle, yetki verenler arasındaki iletişimi sağlama işlevini de yerine getirmektedir. Bu özelliğiyle siyasal seçimler, yöneten ve yönetilen arasındaki iletişim sürecine ilişkindir (Yavaşgel, 2015, s. 2). Temsili demokraside ortaya çıkan yetersizliklerle birlikte sivil toplum örgütlerinin gelişmesi ve güçlenmesi katılımcı hareketi güçlendirirken çoğulcu demokrasi ve yönetim anlayışına katkıda bulunmaktadır (Yaman, 2017, s. 137).

Çoğulcu demokrasi arayışları ve seçim gözlemlene faaliyetleri tüm dünyada süregelen bir arayış olsa da kitapta sandık gönüllüğünün Türkiye’de özgü bir sivil toplum hareketi olduğunun özellikle altı çiziliyor. Dünyanın çeşitli yerlerinde seçimleri gözlemleyen oluşumlar var ancak bunlar daha ziyade veri toplamaya yönelik çalışmalar. Yazarın tabiriyle böylesi “kendi demokrasisini kendin yap” şeklinde bir sandık hareketi Türkiye’ye özgü (Türkkan, 2023, s. 15). Kitapta görüşlerine yer verilen sandık gözlemcilerinden biri olan aynı zamanda Oy ve Ötesi Derneği’nin kurucuları arasında yer alan Sercan Çelebi; “Milyonlarca tweet atabiliriz ama hayatından maddi manevi feragat edecek kaç insanı bir araya toplayabiliriz?” sorusunu dile getiriyor (2023, s. 34). Bu eserde birbirinden farklı sivil toplum kuruluşlarını temsil eden kişilerin görüş ve hikayeleriyle birlikte Türkiye’de gönüllü sandık gözlemcilerinin sayısının yüz binlere ulaştığını öğreniyoruz ki bu da dünyada benzeri olmayan bir duruma işaret ediyor. Bir tür “demokratik yama” olan sandık hareketi çeşitli zorlukları da beraberinde getiriyor. Vatandaşın sandık güvenliğini sağlamada yetkili olmaması başlı başına bir sorun (Türkkan, 2023, s. 130). Bu durum sandık başında gönüllü – görevli ayrımını ortaya çıkarıyor. Aslında oy verme, oyların sayılması, tutanak altına alınması, sonuçların açıklanması gibi süreçlerin adil, şeffaf ve güvenli bir biçimde gerçekleştirilmesi devletin ve siyasi partilerin sorumluluk alanı. Giderek sayıları artan, kurumsallaşan ve gönüllü sayısını artıran sivil hareketler siyasi partileri de bu konuda gelişmeye zorluyor. Ancak yine de Türkiye’de siyasi partilerin kaynakları ve alt yapısı özellikle belli başlı seçim bölgelerinde yetersiz kalıyor. Gönüllüler bu açığı kapatmaya çalışıyor ancak bu noktada yazar, okuyucusuna çok önemli bir soru soruyor: “En son ne zaman farklı siyasi görüşten biriyle bir odada bir sorunu çözmeye çalıştınız?” Her ne kadar zorlu ve krizlere gebe bir uğraşı gibi görünse de kitapta sunulan veriler bize “sandık korurken” kötü bir deneyim yaşayan müşahitlerin sayısının oldukça az olduğunu gösteriyor (Türkkan, 2023, s. 22-23). Yazara göre siyasi partilerin çeşitli seçim bölgelerinde yeterli gözlemci sayısına ulaşamaması örgütlenme bakımından da ne denli zayıf olduklarının somut bir delili. Bu açığı gönüllülerin kapattığı bir model ise Türkiye’de aktivizmin yapısının ne denli değiştiğinin göstergesi olmakta (Türkkan, 2023, kişisel görüşme). Elektronik demokrasi fikrinin öncülerinden olan Masuda da enformasyon toplumunda temsili sistemden katılımcı demokrasiye geçişe doğru evrilen süreci, sıradan yurttaşın davranış kalıplarının değişmesi ile açıklamaktadır. Temsili demokrasinin bir bunalım çağında olduğunu ifade eden Toffler de “kendi kendini” temsil eden vatandaş ideasına vurgu yapmaktadır (Akt. Timisi, 2003, s. 185-186). Tüm teknolojik gelişmelere karşın geleneksel oy verme sandıklarının ve oy sayım usullerinin en güvenli yol olarak genel kabul gördüğü günümüzde, insan faktörü seçim sürecinin sağlıklı işleyişinde denklemleri değiştiren temel unsur olarak görünmektedir.

Hem dünyada hem de Türkiye’de sandık güvenliğine ilişkin süreçler ve sorunlar oldukça komplike bir yapıya sahiptir. Bu alandaki çeşitli sorunlara yönelik çözüm arayışları; siyasi, hukuki, sosyal ve bürokratik işleyişin sorunlu yanlarının üzerine gitmeyi; karşılaşılan sorunlarla ilgili kök neden analizi yapmayı gerekli kılmaktadır. Daha güçlü bir demokrasi için pek çok alanda olduğu gibi, bu alanda da eğitim ve araştırma önem kazanmaktadır. Oldukça güçlü bir siyaset ve demokrasi geleneğine sahip olan Türkiye seçimlere katılımın da

yüksek olduğu ülkelerden biridir. Uluslararası Demokrasi ve Seçim Yardımı Enstitüsü'nün verilerine göre 38 OECD ülkeleri arasında Türkiye seçimlere katılımın en fazla olduğu 3. ülke konumunda (2023). Ancak seçimden önce yapılan anketlerde seçmenlerin büyük bir bölümünün seçimlere güven duymadığı ifade ediliyor (Türkkan, 2023, s. 29). Bu noktada kitaba katkı veren isimlerden Mert Moral, seçimlerden bu denli şüphe duyan vatandaşların oy verme konusundaki istekliliğini sorguluyor. Öyle görünüyor ki; vatandaşların oy vermenin ötesinde demokratik katılım için seçenekleri oldukça kısıtlı. Ancak Türkiye'deki politik-duygulanımsal kutuplaşma da seçmenlerin oy verme davranışına tesir ediyor. Moral'ın araştırmasına göre seçim öncesinde kamuoyu ile sonuçları sıklıkla paylaşılan anketlerin birçoğu; şeffaflık, güvenilirlik, bilimsellik gibi hayati öneme sahip metodolojik kriterleri karşılamıyor (Akt. Türkkan, 2023, s. 149). Tahminlerinde uzak ara yanılan kamuoyu araştırmacılarını bir sonraki seçim döneminde yine medyada sıklıkla görmeye devam ediyoruz. Seçim güvenliğinin başarılması için kanun ve politika yapımcılar, idare ve bürokrasi ve yargı kadar dördüncü güç olarak şüphesiz medyaya da önemli rol ve sorumluluklar düşmektedir. Modernleşmenin yalnızca endüstriyel üretim biçimlerini ve iktisadi ilişkileri dönüştürmekle kalmadığı, modern kamu ve kamuoyu kavramlarının da gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası olduğu, özellikle geride bıraktığımız yüzyılın ikinci yarısından bugüne devam eden bilgi iletişim teknolojilerinin hızla geliştiği dönemde, kitle iletişim araçlarının seçmen davranışları üzerinde bıraktığı güçlü etkilerin belirginleşmesiyle, medya ve demokrasi ilişkisinin mahiyetine ayrıca önem atfetmek gerekmektedir (Sadakaoğlu & Korkmaz, 2020, s. 30-31). Medya; tarafsızlık, doğruluk ve kamuoyunu bilgilendirme gibi temel prensiplere dayalı yayın yapma anlayışını seçim dönemlerinde özellikle korumalı, adaylar ve partiler arasındaki rekabetin adil ve dengeli bir biçimde sürdürülmesinde başat rol üstlenen kurumlardan biri olmalıdır. Toplumun seçimlerin adil ve güvenilir olduğuna dair güveninin korunması için medya, kritik öneme sahiptir.

Seçim Güvenliği İçin Sandıkları Korumak kitabı gönüllü sandık gözlemciliği hareketlerinin ülkemiz demokrasisi üzerindeki etkisi hakkında oldukça çeşitli gözlemleri ve renkli hikayeleri bir araya getiriyor. Gönüllülük temelli bir yurttaş hareketi olan sandıkları koruma faaliyetleri; oldukça farklı kimlik ve siyasi görüşlere sahip bireyleri bir araya getirmesiyle kendine özgü sosyolojik özellikler de taşıyor. "Slogansız – protestosuz" bir eylemlilik haline de işaret eden sandık koruma hareketleri değişen aktivizmin göstergesi olmasının yanında, siyasi partileri de örgütlenme faaliyetlerini ve seçimlerin sağlıklı işleyişine yönelik sistem ve tedbirlerini yeniden düşünmek zorunda bırakan bir sivil toplum faaliyeti olma özelliği de taşıyor. Hiç şüphesiz seçimlerin adil ve güvenli bir şekilde yürütülmesi, demokratik toplumların temel bir gerekliliğidir; bu alanda çalışma, analiz ve araştırmaların yapılması sorunların köklerinin anlaşılması ve çözümlerin geliştirilmesinde önemli rol oynamakta dolayısıyla demokratik süreçlerin daha adil ve şeffaf bir şekilde işlemesine katkıda bulunmaktadır. Yakın gelecekte; seçim güvenliği ve seçim şiddetine ilişkin çalışan gönüllü unsurların rolünü daha da açığa çıkaracak çalışmaların artmasını ümit ediyorum.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

Kaynakça/References

- Beren, F. (2013). Seçmen Tercihine Etki Eden Faktörler ve Seçim Güvenliği: Şanlıurfa İli Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 191-214.
- Calvino, I. (2017). *Sandık Gözlemcisinin Uzun Günü*. Yapı Kredi Yayınları.
- Garnett, H. A., James, T. S., MacGregor, M., & Caal-Lam, S. (2023). *Perceptions of Electoral Integrity*, (PEI-9.0). Harvard Dataverse.
- Gönenç, L. (2001). Meşruiyet Kavramı ve Anayasaların Meşruiyet Problemi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 50.1 , 132-151.
- Habermas, J. (2015). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. İletişim Yayınları.
- Sadakaoğlu, M. C., & Korkmaz, Ö. E. (2020). Geleneksel ve Dijital Kitle İletişim Araçları Bakımından 1952 ve 2008 ABD Başkanlık Seçim Kampanyaları. *İnsan & İnsan* 25, 29-45.
- Savut, E. (2022). Seçim Şiddeti Kavramı ve Türkiye’nin Seçim Şiddeti Kimliği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 162-176.
- The International Institute for Democracy . (2023). *Voter Turnout*. IDEA International: <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout-database> adresinden alındı
- Timisi, N. (2003). *Yeni iletişim Teknolojileri ve Demokrasi* . Dost Yayınevi.
- Tocqueville, A. d. (2022). *Amerika’da Demokrasi*. İletişim Yayınları.
- Turkan İpek, I. Z., & Karpuzcu, T. (2016). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşu ve Seçim Gözlem Grubu Örneği: “Oy ve Ötesi”. *Mülkiye Dergisi*, 40(4), , 193-212.
- Türkkan, S. (2023). *Seçim Güvenliği İçin Sandıkları Korumak – Müşahitler Anlatıyor*. İletişim Yayınları.
- Weber, M. (1961). *The Theory of Social and Economic Organization*. E. S. Talcott Parsons içinde, *Theories of Society*. New York, ,: The Free Press,.
- Yaman, F. T. (2017). Katılımcı Demokrasi: Kapsam ve Unsurlar. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi* 6.2, 36-160.
- Yavaşgel, E. (2015). Demokratik Toplumlarda Seçim ve Temsil. *TASAM Siyasal İletişim Enstitüsü* .